

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.39>

ПРАВОВІ НОРМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ладиченко В.В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0002-7823-7572

Потьомкін С.О.,

аспірант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0009-0009-6800-7018

Ладиченко В.В., Потьомкін С.О. Правові норми як елемент правового механізму судового контролю в адміністративному судочинстві.

У статті здійснено комплексне теоретико-методологічне дослідження правових норм як ключового елемента структури правового механізму судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. Актуальність теми зумовлена серед іншого, відсутністю єдиного підходу до розуміння суті та змісту даного правового явища як в наукових дослідженнях, так і в правозастосовній практиці. На теоретико-методологічному рівні судовий контроль за виконанням судових рішень можна розглядати не лише як інструмент перевірки законності дій суб'єктів владних повноважень у виконавчому провадженні (процес, правовий інститут, функція правосуддя чи форма її реалізації), але і як механізм правового регулювання. Методи дослідження було обрано з урахуванням мети та завдань дослідження. Використовувались, серед іншого, діалектичний, формально-логічний, герменевтичний, дедуктивний, порівняльний методи. За результатами дослідження встановлено зміст поняття та характерні ознаки правових норм як елемента судового контролю, їх роль і функції в структурі правового механізму судового контролю в адміністративному процесі. Охарактеризовано взаємозв'язок правових норм з іншими елементами даного механізму правового регулювання, такими як юридичні факти, правовідносини, правозастосування. Окреслено правові норми, що формують нормативний базис для існування правового механізму судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві, як ті, що закріплені в Кодексі адміністративного судочинства України, так і передбачені іншими нормативно-правовими актами, зокрема, Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Законом України «Про виконавче провадження» та іншими. Досліджено співвідношення судового контролю як правового інституту та судового контролю як механізму правового регулювання. Матеріали дослідження можуть стати у нагоді при подальшому дослідженні теми судового контролю як механізму правового регулювання правовідносин у сфері виконання судових рішень.

Ключові слова: правова норма, норма права, судовий контроль, виконання судових рішень, правосуддя, правовий механізм, структура правового механізму.

Ladychenko V.V., Potomkin S.O. Legal norms as an element of the legal mechanism of judicial control in administrative judicial proceedings.

The article carries out a comprehensive theoretical and methodological study of legal norms as a key element of the structure of the legal mechanism of judicial control over the execution of judicial decisions in administrative proceedings. The relevance of the topic is due, among other things, to the lack of a unified approach to understanding the essence and content of this legal phenomenon both in scientific research and in law enforcement practice. At the theoretical and methodological level, judicial control over the execution of judicial decisions can be considered not only as a tool for verifying the legality of the actions of subjects of power in executive proceedings (process, legal institution, function of justice or form of its implementation), but also as a mechanism of legal regulation. The research methods were chosen taking into account the purpose and objectives of the study. The author used, inter alia, dialectical, formal and logical, hermeneutical, deductive, and comparative methods. Dialectical, formal-logical, hermeneutic, deductive, comparative methods were used, among others.

According to the results of the study, the content of the concept, the characteristic features of legal norms as an element of judicial control, its role and functions in the structure of the legal mechanism of judicial control in administrative proceedings were established. The relationship of legal norms with other elements of this mechanism of legal regulation, such as legal facts, legal relations, and law enforcement, is characterized. The legal norms that form the normative basis for the existence of the legal mechanism of judicial control over the execution of court decisions in administrative proceedings are outlined, both those enshrined in the Code of Administrative Procedure of Ukraine and those provided for by other regulatory and legal acts, in particular, the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges", the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" and others. The correlation of judicial control as a legal institution and judicial control as a mechanism of legal regulation is studied. The research materials may be useful in further research on the topic of judicial control as a mechanism of legal regulation, as well as in the formation of proposals for improving the legal regulation of legal relations in the field of execution of court decisions.

Key words: legal norm, rule of law, judicial control, enforcement of court decisions, justice, legal mechanism, structure of the legal mechanism.

Постановка проблеми. Проблема ефективного виконання судових рішень залишається однією з найгостріших для вітчизняної правової системи. Наявність судового рішення не гарантує його фактичного виконання, що підриває довіру громадян до судової системи та держави в цілому. Саме на подолання цієї проблеми законодавцем запроваджено і активно вдосконалюється інститут судового контролю за виконанням судових рішень в межах процесуальних галузей права.

Водночас, судовий контроль як правовий механізм та його структурні елементи є недостатньо дослідженими. Вбачається, що одним з таких елементів є правові норми. Викладене зумовлює потребу в ґрунтовному теоретико-методологічному дослідженні, яке дозволило б чітко визначити місце та роль цих елементів у правовому механізмі судового контролю.

Таким чином, дослідження правових норм як складової правового механізму судового контролю є актуальним і необхідним для вдосконалення теоретичних підходів та практичної реалізації судового контролю в Україні.

Мета дослідження: провести комплексне теоретико-методологічне осмислення правових норм як елемента правового механізму судового контролю в адміністративному процесі, їх ознак, змісту, взаємозв'язку з іншими елементами даного механізму правового регулювання.

Стан опрацювання проблематики. У сучасній українській юридичній науці питання механізму правового регулювання в цілому та правових норм як його елементу є ґрунтовно дослідженим і опрацьованим. До даної теми у своїх роботах звертались такі вчені, як Тарахонич Т.І., Кривицький Ю.В., Скакун О.Ф., Куракін О.М., Мельник О.М., Мазур В.В. та інші.

У свою чергу, і судовий контроль як правове явище також активно досліджується Авер'яновим В.Б., Фокіною А.О., Кайдашевим Р.П., Кравчуком В.М., Сасевичем О.М., Стукаленком О.В., іншими науковцями.

Пропозиції розглядати судовий контроль саме як механізм правового регулювання та, відповідно, наукові напрацювання в цьому напрямку наявні у Андреевої І.О., Верби-Сидора О.Б., Задираки Н. Ю., Великова С. Г., Ладиченка В.В., Потьомкіна С.О. Водночас, комплексні дослідження судового контролю саме як механізму правового регулювання наразі відсутні. Тому зазначена тема потребує подальшої наукової розвідки та осмислення.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі судовий контроль пропонується розглядати не лише як процедуру, функцію правосуддя чи форму її реалізації, правовий інститут тощо, а і як правовий механізм. На думку низки авторів судовий контроль є правовим механізмом діяльності судової влади, направленим на забезпечення обов'язковості виконання судового рішення як конституційної засади правосуддя, що реалізовується за допомогою комплексу нормативно визначених правових засобів та процедур у межах окремих процесуальних форм [1, с. 193; 2, с. 556]. Більше того, останнім часом поступово змінюється й підхід правозастосовчої практики до розуміння поняття судового контролю. Зокрема, Верховний Суд у п.30 Постанови від 20.02.2025 року у справі № 440/8929/24 зазначив, що судовий контроль за виконанням судового рішення є юридичним механізмом діяльності суду, який покликаний забезпечити виконання судового рішення як невід'ємної складової права кожного на судовий захист та який реалізовується за допомогою комплексу нормативно визначених правових засобів і процедур у межах окремих форм судочинства. [3] Тому в даній статті судовий контроль розглядатиметься саме як правовий механізм.

Термін правовий механізм (чи механізмом правового регулювання) науковці зазвичай тлумачать як систему взаємопов'язаних юридичних засобів (способів, методів тощо), необхідних та достатніх для досягнення певної мети (цілі), - регулювання суспільних відносин, з дотриманням визначеної процедури [4, с. 378; 5, с. 26; 6, с. 14].

У наукових колах існує два підходи до розуміння структури правового механізму [7, с. 105; 8, с. 337]. За широкого підходу до структури включається значна кількість структурних елементів, при чому їх конкретний перелік безпосередньо залежить від погляду автора, що досліджує тему. Зазвичай, прихильники цього підходу виокремлюють: 1) норми права; 2) юридичні факти; 3) правовідносини; 4) правозастосування (чи правозастосовчі акти); 5) нормативно-правові акти; 6) акти тлумачення; 7) законність; 8) правосвідомість; 9) правову культуру; 10) правомірну поведінку; 11) юридичну відповідальність; тощо. Натомість, вузький підхід передбачає включення до структури трьох-чотирьох основних елементів, які безпосередньо формують зміст поняття правового механізму і без яких досягнення мети і завдань правового механізму є неможливим. Під такими елементами маються на увазі: правові норми, правовідносини, правозастосування, юридичні факти.

Відзначимо, що прихильники обох підходів неодмінно включають до структури правового механізму правові норми. Така однастайність є цілком зрозумілою, оскільки правові норми є первинним елементом системи права, передумовою та фундаментом для існування будь-якого правового механізму в цілому. Недарма деякі науковці при поясненні сутності поняття «правова норма» використовують образні порівняння з «цеглинкою», з якої побудована будівля (система) права, «первинною клітинкою права», «клітинкою правової матерії» тощо.

Деякі дослідники вважають правову норму ледь не ключовим елементом правового механізму. [9, с. 159]. Кривицький Ю.В., аналізуючи деяких авторів радянської доби, приходять до висновку, що норму права слід досліджувати саме крізь призму механізму правового регулювання, оскільки система норм – лише одна із підсистем правового механізму. Такий підхід, на думку автора, дозволяє з'ясувати функціональний потенціал норм права, що, відповідно, дозволяє краще зрозуміти як механізм правового регулювання, так і саму норму права [10, с. 12].

Категорія правової норми як загальнотеоретичного поняття у правовій науці є ґрунтовно дослідженою та усталеною. Зокрема, Котюк В.О. визначає норму права як офіційне, формально визначене і загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою, яке охороняється нею від порушень, спрямовується на регулювання найбільш важливих суспільних відносин та охорону соціальних цінностей шляхом встановлення юридичних прав та обов'язків суб'єктів права [11, с. 131].

На думку Рабіновича П.М. правова норма є формально-визначеним правилом фізичної поведінки, встановленим і забезпеченим державою з метою регулювання, охорони і захисту суспільних відносин [12, с. 128].

За визначенням Скакун О.Ф. норма права є загальнообов'язковим правилом поведінки, сформованим в суспільстві відповідно до визнаної в ньому справедливої міри свободи і рівності та формально визначене (встановлене чи санкціоноване) і забезпечене державною з метою регулювання, охорони і захисту суспільних відносин [13, с. 275].

Вбачається, що відмінності між визначеннями поняття не є суттєвими. Автор розкривають зміст поняття норми права через низку характерних ознак, які дозволяють виокремити зазначений термін від інших понять. До таких ознак вчені відносять:

– Регулятивний характер. Правові норми є правилами поведінки, спрямованими на врегулювання відносин між суб'єктами права та впорядкування суспільних зв'язків;

– Загальнообов'язковість, що проявляється в неперсоніфікованості та невичерпності. Неперсоніфікованість означає відсутність вказівки в нормі на конкретного суб'єкта та її зверненість до одразу багатьох поіменно неперелічених суб'єктів. Під невичерпністю мається на увазі можливість багаторазової реалізації норми. Тобто, правова норма встановлює правило поведінки для нескінченної кількості життєвих ситуацій певного виду та необмеженої кількості осіб певної категорії [14, с. 227]. Норма права не є ситуативною (казуальною).

– Формальна визначеність. Правова норма є формою, в якій закріплюються права і обов'язки, можливість певної поведінки, необхідність вчинити певні дії чи утриматись від їх вчинення [15, с. 56]. Правова норма закріплюється в письмовій формі у формах (джерелах) права та є офіційно визначеною.

– Забезпеченість державним примусом. Обов'язковість норми права досягається завдяки гарантії з боку держави застосувати певні заходи впливу у разі порушення правової норми. Водночас, більшість вчених відзначає, що в умовах правової держави основним має бути формат не примусового, а добровільного виконання правової норми як легітимної і авторитетної вимоги [16, с. 128].

– Системність, оскільки норма права є первинним елементом системи права та утворює взаємоузгоджену внутрішню структуру та ієрархію з правовими інститутами, галузями права та іншими нормами права [15, с. 56].

Серед інших ознак правової норми в науковій літературі називаються: представницько-зобов'язуючий характер; встановлюється або санкціонується компетентними державними органами; абстрактність; владний характер; функціональність; ясність тощо.

Норми права прийнято класифікувати за широким колом критеріїв, зокрема:

– класичні та спеціалізовані. Під класичними маються на увазі норми-правила поведінки, які безпосередньо встановлюють еталон правомірної поведінки. Натомість, спеціалізовані норми права (норми-дефініції, норми-принципи, норми-строки, колізійні норми тощо) не містять у собі правила поведінки, однак здійснюють субсидіарну (допоміжну) функцію у правовому регулюванні.

- за функціональною спрямованістю – регулятивні (правовстановлюючі) та охоронні.
- за способом правового регулювання – зобов'язувальні, заборонні та уповноважувальні;
- за методом правового регулювання – імперативні та диспозитивні;
- за ступенем визначеності – абсолютно визначені та відносно визначені;
- норми матеріального права та норми процесуального права;
- за галузевою ознакою – конституційні, адміністративні, кримінальні, цивільні тощо [14, с. 308].

В контексті значення правової норми в структурі правового механізму вчені відзначають його основоположну роль як головного засобу правового регулювання. Саме з норм розпочинається дія права на суспільні відносини [17, с. 308].

Норма права як елемент правового механізму виконує низку завдань, зокрема: визначає право-відносини, на які поширюється вплив інструментів правового механізму, встановлює склад учасників таких правовідносин, визначає, власне, правило поведінки та умови його реалізації [18, с. 38].

З викладеного вбачається, що норма права в межах правового механізму виконує, в першу чергу, регулятивну функцію – встановлює правило поведінки, а також формує і формально закріплює усі інші правові засоби, що є елементами правового механізму. Отже, є підстави стверджувати про правову норму як про системоутворюючий елемент правового механізму.

В той же час, правова наука за функціональною спрямованістю вирізняє охоронні (правоохоронні) норми – норми, що здійснюють правове регулювання суспільних відносин шляхом визначення складів правопорушень та санкцій. Зокрема, у ч. 3 ст. 382-2 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено накладення судом штрафу на керівника суб'єкта владних повноважень у разі відмови у прийнятті звіту. Таким чином, окрім правовстановлюючої, правові норми в межах правового механізму судового контролю виконують також і правоохоронну функцію.

Кривицький Ю.В. відзначає, що характер регулюючої дії нормативної основи правового механізму безпосередньо залежить від виду правової норми: зобов'язуюча норма права передбачає активну поведінку зобов'язаної осіб, заборонна норма накладає пасивні обов'язки на суб'єкта, а дозвільна норма надає можливість носію суб'єктивного права вчиняти активні дії, направлені на його реалізацію. У свою чергу, від виду норми права залежить виникнення тієї чи іншої стадії юридичного регулювання суспільних відносин. Зокрема, первинна реалізація заборонних норм завершується на початковій стадії правового регулювання, і лише у разі недодержання встановлених заборон розпочинають дію інші юридичні засоби правового механізму. Тобто, між елементами правового механізму існує взаємозв'язок, за якого попередній елемент породжує (змінює) наступний та одночасно реалізується в ньому. Норми права в цілому зумовлюють успішність функціонування правового механізму, виступаючи первинним елементом у процесі правового регулювання [19, с. 63].

Переходячи до аналізу правових норм, які становлять нормативну основу правового механізму судового контролю в адміністративному процесі, насамперед, відзначимо, що з прийняттям Закону України № 4094-IX від 21.11.2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» [20]. законодавцем було доповнено Кодекс адміністративного судочинства України статтями 381-1, 382-1, 382-2, 382-3, а також викладено в новій редакції статтю 382, внаслідок чого в цілому було вдосконалено положення про судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному процесі.

На конституційному рівні нормативне підґрунтя судового контролю закріплене у статті 129-1 Конституції України, відповідно до якої судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [21]. Норми-принципи, що містяться в зазначеній статті Основного закону, фактично закладають підґрунтя для існування і розвитку судового контролю у процесуальних галузях права, покладають на державу обов'язок створити дієві механізми реалізації принципи обов'язковості судових рішень та визначають суб'єкт здійснення такого контролю.

З огляду на позицію Конституційного Суду України, викладену у Рішенні від 15 травня 2019 р. № 2-р(II)/2019 за результатами аналізу ст. ст. 3, 8, ч.ч. 1, 2 ст. 55, ч.ч. 1, 2 ст. 129-1 Конституції України, обов'язковість виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не має ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави [22]. З викладеного можна стверджувати, що оскільки принцип обов'язково-

сті виконання судового рішення є складовою права на судовий захист, то конституційно-правові норми, закріплені у положеннях ст.ст. 3, 8, чч. 1, 2 ст. 55 Конституції України, також входять до групи правових норм правового механізму судового контролю як норми конституційного рівня.

Окрім того, у ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [23] також, серед іншого, закріплено принцип обов'язковості судових рішень усіма учасниками правовідносин (ч. 2), покладено здійснення судового контролю на суд у межах наданих законом повноважень (ч. 3), передбачено установлену законом юридичну відповідальність внаслідок невиконання судових рішень (ч.4). Варто відзначити, що дія цього Закону поширюється на усі процесуальні галузі права, а отже можна стверджувати, що зазначені норми здійснюють регуляторний вплив на правовий механізм судового контролю в адміністративному процесі зокрема. Окрім того вбачається, що закріплена у ч. 4 ст. 13 Закону правоохоронна норма направлена на виконання покладеного на державу конституційного обов'язку, оскільки її бланкетна диспозиція відсилає до нормативних актів, якими закріплено відповідну юридичну відповідальність. Мова, зокрема, йде про ст. 382 Кримінального кодексу України [24], якою передбачено кримінальну відповідальність за умисне невиконання судових рішень, що набрали законної сили. Тобто, дані норми в цілому виконують правоохоронну функцію в правовому механізмі судового контролю.

Варто згадати також про положення Закону України «Про виконавче провадження», що встановлює засади і процедуру здійснення виконавчого провадження як завершальної стадії судового процесу і примусового виконання рішення. Зокрема, статтю 74 зазначеного Закону визначено право оскарження в судовому порядку учасниками виконавчого провадження рішень, дій і бездіяльності державних виконавців та інших посадових осіб ДВС. Тобто, дані норми, фактично відсилають учасників виконавчого провадження до форми судового контролю, визначеної ст. 287 КАС України.

Безпосередньо у адміністративному судочинстві нормативне підґрунтя судового контролю за виконання судових рішень складають адміністративно-процесуальні норми, закріплені у статтях 14, 287, 381-1, 382, 382-1, 382-2, 382-3, 383 Кодексу адміністративного судочинства України (далі по тексту – КАС України, Кодекс) [25].

Зокрема, ч.ч. 2, 3 ст. КАС України містить норми, аналогічні за змістом нормам ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

У ст. 381-1 КАС України визначено, який саме суд має повноваження здійснювати судовий контроль за виконанням судових рішень. Окрім того, у ч. 2 зазначеної статті міститься норма, якою закріплено форми, в якій здійснюється судовий контроль. Тобто, дана норма визначає інший елемент структури механізму судового контролю – процесуальні форми як складову правозастосування. Більше того, норма ч. 2 ст. 381-1 КАС України є своєрідним «містком» між групами норм, які регулюють порядок реалізації трьох процесуальних форм судового контролю, що дозволяє говорити про їх однорідність та внутрішню узгодженість.

Група статей 382, 382-1, 382-2, 382-3 КАС України встановлює умови та порядок здійснення судового контролю у формі зобов'язання суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалено судові рішення, подати звіт про виконання судового рішення. Правовстановлюючі норми, що містяться в зазначених статтях, окрім виконання основної їх функції, яка полягає у встановленні правил поведінки, також визначають й інші елементи правового механізму, що, в свою чергу, дає змогу чітко прослідкувати взаємозв'язок між складовими його структури. Зокрема, статтями закріплено: повноваження суду при здійсненні даної форми судового контролю, права і обов'язки сторін (як передумови для виникнення і існування процесуальних правовідносин як іще однієї складової правового механізму), умови і строки, за яких судовий контроль може бути реалізований (тобто, наявний зв'язок з юридичними фактами як елементом правового механізму), порядок розгляду судом заяви про зобов'язання подати звіт, розгляду поданого звіту та прийняття судових рішень за наслідками його розгляду (тобто, мова йде про правозастосовчі акти зокрема і правозастосування в цілому як елемент правового механізму) тощо.

Стаття 383 КАС України регламентує другу процесуальну форму судового контролю - визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання рішення суду. Нормами даної статті також законодавчо закріплено усі інші структурні складові даної форми судового контролю: від юридичних фактів (вчинені рішення, дії, бездіяльність суб'єкта владних повноважень як підстава для ініціювання судового контролю, ч. 1) до правозастосовчих актів у форму ухвал за наслідками розгляду відповідної заяви (ч. 6 статті).

При цьому в другому реченні частини 6 зазначеної статті зазначено, що в разі встановлення судом підстав для задоволення заяви суд постановляє ухвалу в порядку, передбаченому статтю 249 Кодексу. У свою чергу, ст. 249 визначає механізм реагування судом на виявлені під час розгляду справи порушення закону через постановлення окремих ухвал. Отже, через відсильний характер

закріпленої у ч. 6 ст. 383 норми простежується в цілому взаємозв'язок і узгодженість судового контролю з іншими інститутами адміністративного процесуального права.

Норми статті 287 КАС України визначають третю форму судового контролю, яка, на відміну від двох вище розглянутих форм, за напрямком впливу спрямована вже не на суб'єкта владних повноважень – боржника, а на органи і посадових осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень. Зміст даної форми полягає у оскарженні їх рішень, дій чи бездіяльності, вчинених під час виконавчого провадження. У ч. 1 ст. 287 визначено, що зазначена форма судового контролю здійснюється у позовному провадженні. Окрім того, стаття містить низку норм-строків, якими врегульовано: строк звернення до суду з позовною заявою, строк розгляду справи, строк апеляційного оскарження та строк перегляду справи в апеляційному порядку. Однак в цілому норми статті 287 КАС України не розкривають процедуру і порядок здійснення судом судового контролю в зазначеній формі. Натомість, зі змісту ст.ст. 268-272 КАС України вбачається, що адміністративні справи визначені ст. 287 відносяться до категорії термінових адміністративних справ, а отже особливості їх розгляду врегульовані положеннями зазначених статей.

В цілому з викладеного вбачається, що нормативна складова правового механізму судового контролю не обмежується виключно нормами, закріпленими законодавцем в статтях 287, 381-1 – 383 Кодексу під заголовком «судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах», а органічно запозичує і використовує нормативний інструментарій інших правових інститутів внутрішньої системи процесуального права. Подібний зв'язок можна простежити ледь не з будь-яким інститутом галузі. Наприклад, у ч. 3 ст. 383 КАС України визначено, що на підтвердження обставин, якими обґрунтовуються вимоги, позивач зазначає докази, про які йому відомо і які можуть бути використані судом. Однак дана норма не регулює предмет і межі доказування, процесуальні форми доказів, процедуру подання доказів тощо, оскільки ці питання врегульовані нормами Глави 5 Кодексу, і які утворюють окремий правовий інститут – доказів і доказування. Закріплена у ч. 4 ст. 383 КАС України передбачає процесуальний строк, протягом якого позивач може реалізувати право на застосування заходу судового контролю. Однак норма не містить визначення процесуального строку, порядку його обчислення, зупинення, продовження, поновлення, тощо. Дані питання регулюються інститутом процесуальних строків, закріпленим у Главі 6 Кодексу. Третім прикладом є вже згадане раніше посилання на ст. 249 у ч. 6 ст. 383 Кодексу.

В юридичній науці існує підхід до розуміння судового контролю як правового інституту. Зокрема, Сасевич О.М. визначає судовий контроль як самостійний правовий інститут, тобто, відокремлену систему правових норм, що врегульовують суспільні відносини, які виникають з приводу контролю за виконанням рішення, визначають учасників контролю, повноваження органів державної влади, права і обов'язки фізичних та юридичних осіб, процедуру та відповідальність за невиконання розпоряджень суду, спрямованих на здійснення контролю [26].

Якщо аналізувати судовий контроль із точки зору системи права, то із зазначеною думкою важко не погодитись з огляду на те, що закріплена у ст.ст. 287, 381-1 – 383 Кодексу група правових норм є дійсно однорідною, внутрішньо узгодженою і послідовною, направленою на упорядкування конкретного виду процесуальних правовідносин (що складаються в процесі здійснення судового контролю), відзначається наявністю самостійних юридичних заходів впливу, та зв'язком з іншими правовими інститутами галузі.

В той же час, правові норми є лише одним з елементів структури правового механізму, - хоч ключовим, але не єдиним. Правовий механізм судового контролю на нормативному рівні представлений не однією чи декількома розрізненими нормами, а внутрішньо узгодженим комплексом норм, які за рівнем структурованості можна назвати правовим інститутом. Однак правовий механізм судовий контроль включає і інші елементи, а отже є ширшим поняттям. З огляду на викладене, наявні підстави стверджувати, що судовий контроль як правовий інститут охоплюється поняттям правового механізму судового контролю та являє собою його нормативну складову.

Висновки. За результатами проведеного дослідження визначено роль і місце правової норми в структурі правового механізму судового контролю. Встановлено, що правова норма є первинним, системоутворюючим елементом правового механізму судового контролю, в якому знаходять відображення і формальне закріплення інші його складові.

Визначено, що норми права в межах правового механізму правового контролю виконують правовстановлюючу та правоохоронну функції.

Окреслено правові норми, що формують нормативне підґрунтя для існування правового механізму судового контролю за виконанням судових рішень. Зокрема, на конституційному рівні такими є норми, закріплені в статтях 3, 8, 55, 129-1 Конституції України. Адміністративно-процесуальне нормативне ядро правового механізму визначене у статтях 14, 287, 381-1, 382, 382-1, 382-2, 382-3, 383 Кодексу адміністративного судочинства України, які завдяки своїй однорідності, внутрішній

узгодженості і послідовності, спільному предмету регулювання, пов'язаності з іншими інститутами утворюють самостійний правовий інститут судового контролю в адміністративному процесуальному праві. Окрім зазначених статей, безпосередній регулятивний вплив на правовий механізм судового контролю здійснюють також норми статей 249, 268-272 КАС України. Встановлено, що нормативна складова правового механізму судового контролю не обмежується виключно зазначеними вище нормами, а також органічно запозичує і використовує нормативний інструментарій інших правових інститутів галузі адміністративного процесуального права. Окрім того, встановлено вплив норм права і інших нормативно-правових актів на правовий інститут судового контролю, зокрема, положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінального кодексу України, Закону України «Про виконавче провадження» тощо. При цьому зазначені норми не входять до правового інституту судового контролю адміністративного процесу.

Досліджено співвідношення судового контролю як правового інституту та судового контролю як правового механізму. Доведено, що судовий контроль як правовий механізм є більш широким поняттям, яке охоплює поняття судового контролю як правового інституту, співвідноситься з ним як ціле і структурний елемент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ладиченко В.В., Потьомкін С.О. Поняття і суть судового контролю за виконанням судових рішень. *Часопис Київського університету права*. 2023, (3). С. 190-198. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.39>.
2. Задирака Н.Ю., Веліков С.Г. Розвиток правничої думки щодо здійснення судового контролю в сфері містобудування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*, Випуск № 02, 2025. С. 553-558. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.82>.
3. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного суду від 20.02.2025 року у справі № 440/8929/24 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125342952> (дата звернення: 08.09.2025).
4. Рогова О.Г. Механізми правові. Енциклопедія держ. упр.: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук. ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 2: Методологія державного управління. наук.ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. 692 с.
5. Корженко В.В. Теоретико-методологічні засади державного управління : формування понятійного апарату: [метод. рекомендації] / В.В. Говоруха, О.Ю. Амосов та ін. / За заг. ред. В. В. Корженка. – Київ: НАДУ, 2009. – 56 с.
6. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*, Випуск 50, С. 12-18. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1e88fda6-b925-4f61-be45-0554d7c71f02/content>.
7. Тарахонич Т.І. Механізм правового регулювання: теоретико-правові аспекти. *Правова держава*. Вип. 13. К.: Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2002. С. 105-106.
8. Осадчий В.І. Механізм правового регулювання. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2.). С. 336-340.
9. Тимченко С.М. Теорія держави та права : [посіб. для підготов. до іспитів] / С.М. Тимченко, Р.А. Калюжний, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – 3-є вид. стереотип. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 176 с.
10. Кривицький Ю.В. Норма права у механізмі правового регулювання: теоретико-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2008. № 10. С. 8-13 <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/52761813-9a1c-4ad4-b6bf-3e73f6620f6e/content>.
11. Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій: навч. посіб. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.
12. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Вид. 6-те. Харків: Консум. – 2002. 189 с.
13. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. – 656 с.
14. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. / Цвік М.В. Петришин О.В., Авраменко Л.В. та ін.; за ред. Цвіка М.В., Петришина О.В. – Харків: Право – 2009. 584 с.
15. Пильгун Н.В. Особливості та значення норми права. *Юридичний науковий електронний журнал*. С55-57. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/11>.
16. Козюбра М.І. Загальна теорія права: підручник. за заг. ред. М.І. Козюбри. К., 2015. 392 с.
17. Тарахонич Т.І.. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч./ за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер. 2006. 688 с. URL: <https://www.scribd.com/document/474387072/%D0%97%D0%B0%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9E-%D0%92-%D0%9E%D0%BD%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%9D-%D0%9C>

- %D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-2006.
18. Томко В.М. Місце норми права в механізмі правового регулювання суспільних відносин у сфері праці / В.М. Томко // *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*: серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. 2. Вип. 35; Ч. 2. – С. 36–39. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/33362>.
 19. Кривицький Ю.В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 260 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0410U004837>.
 20. Закон України № 4094-IX від 21.11.2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#n233> (дата звернення: 07.09.2025).
 21. Конституція України: від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
 22. Рішення Конституційного Суду України від 15 травня 2019 р. № 2-п(II)/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text> (дата звернення 07.09.2025).
 23. Закон України №1402-VIII від 02.06.2015 року «Про судоустрій і статус суддів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 07.09.2025).
 24. Кримінальний кодекс України, №2341-III від 05.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2729> (дата звернення 07.09.2025).
 25. Кодекс адміністративного судочинства України, № 2747-IV від 06.07.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n12550> (дата звернення 07.09.2025).
 26. Сасевич О.М. Поняття та правова природа судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юрид. Науки, 2014. Вип. 1. Т. 2. С. 235–239.

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026